



Mahmut Şevket Paşa'nın Hüriyet Tepesi'ndeki türbesi - İstanbul

hı ateşleyen Topal Tefvîk ve diğer iş birlikçileri kısa zamanda yakalanarak idam edildi. Suikast olayında paşadan kurtulmak isteyen İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin rolü olduğunda şüphe yoktur. Dönemin padişahı gibi bir kukla olacak olan Said Halim Paşa'nın sadâretiyle cemiyetin elinde olay, İttihatçılar'ın sıkı ve sert bir idare oluşturularak muhalefeti susurtmalarına vesile olmuştur.

Mahmut Şevket Paşa, İttihatçı olmakla beraber iktidar kapısını açtikları ve iktidarına ortak olmak istemedikleri sürece bunlara sempatiyle bakmıştı. Çehresi ürküntü veren bir görünüşte sahipti; asabî ve sert mizaçlı, süratle iş gören ve görülmesini isteyen bir şahsiyetti. Bununla beraber cesareti az, ancak fazla ihtiyatlı ve temkinliydi. Bazı devlet sırlarını dönemin padişahından bile gizlediği söylenir. Hareket Ordusu'nun başında İstanbul'a girmesinden ötürü her devrin kalemeleri kendisini Napolyon, Mithad Paşa ve II. Fâtiğ gibi unvanlarla yüceltmeye çalışmışlardır. Diktatörce icraatı bu gibi söylemlerin etkisinde kaldığına işaret edebilir. Mekteb-i Harbiye'de de okutulmuş olan *Logaritma Cedâvili Risâlesi* (Jean Dupuis'den tercüme, İstanbul 1301, 5. bs., 1330), *Fenn-i Esliha* (İstanbul 1301), *Usûl-i Hendese* (I-II, İstanbul 1302-1304) gibi bazı derleme kitaplar ve tüfeklerle ilgili risâleler (*Asâkir-i Şâhânenin Piyade Sınıfına Mahsus 87 Modeli Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfeği*, İstanbul 1303; *Mükerrer Ateşli Tüfekler*, İstanbul 1308; *Küçük Çaplı Mavzer Tüfekleri Risâlesi*, İstanbul 1311; *Küçük Çaplı Mavzer Tüfeklerine Mahsus Atlas*, İstanbul 1311) kaleme almış olduğu bilinmektedir. En önemli eseri *Devlet-i Osmâniyye'nin Bidâyet-i Tesisinden Şimdiye Kadar Osmanlı Teşkilât ve Kıyâfet-i Askeriyesi*'dir (I-III, İstanbul 1320). Kitap, kuruluşundan 1902 yılına kadar Osmanlı askerî teşkilâtını ele alır ve bu konuda ciddi bir araştırma olarak kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Y.A. RES, nr. 78/19, 12.3.1313; BA, Meclis-i Vükelâ Mazbatası, nr. 134, 24 Kânunusâni 1325; BA, İrade -Askeriye, nr. 6, 7 Receb 1326; nr. 35, 49, 27 Rebü'lâhîr - 18 Receb 1327; BA, Harbiye, Giden, nr. 265692, 265777, 265936, 270983; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Arşivi, nr. 4-121, Ds. 42-A, Kls. 316, Fih. 9; nr. 5-6960, Ds. 99-A, Kls. 622, Fih. 8/1-3; Mahmud Şevket Paşa, *Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, İstanbul 1988; Ahmed Refik [Altınay], *11 Nisan İnkılâbı*, İstanbul 1325; *Mir'ât-ı Sicill-i Me'mûrin Hey'et-i Tahriyyesi, Mücâhid-i Hüriyyet Mahmud Şevket Paşa ve Hareket Ordusu*, İstanbul 1327; *Denkwürdigkeiten des Marschalls İzzet Pascha* (ed. K. Klinghardt), Leipzig 1927, tür.yer.; C. F. von der Goltz, *Denkwürdigkeiten*, Berlin 1929, tür.yer.; Mahmud Muhtar Paşa, *Mâziye Bir Nazar: Berlin Muahedesi'nden Harb-i Umûmiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya*, İstanbul 1341, tür.yer.; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, s. 1869-1892; Süleyman Külçe, *Firzovik Toplantısı*, İzmir 1944, s. 5-19; Ziya Şakir Soku, *Mahmut Şevket Paşa*, İstanbul 1972; Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakkî: 1908-1914* (trc. Nuran Yavuz), İstanbul 1986, tür.yer.; a.mlf., "Mahmûd Şehvkat Paşa", *EP* (İng.), VI, 73-74; Tahsin Uzer, *Makedonya'da Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Ankara 1987, tür.yer.; Rifat Uçarol, *Gazi Ahmet Muhtar Paşa*, İstanbul 1989, tür.yer.; Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu Siyaset Çatışması*, İstanbul 1993, tür.yer.; Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa. Askerî ve Siyasî Hayatı*, Ankara 1997, tür.yer.



ZEKERİYA TÜRKMEN

MAHMÛD ŞÛKRÎ el-ÂLÛSÎ

(bk. ÂLÛSÎ, Mahmûd ŞÛkrî).

MAHMUD TEYMUR

(محمود تيمور)

(1894-1973)

Modern Mısır edebiyatı kısa hikâyeciliğinin önde gelen temsilcilerinden, roman ve tiyatro yazarı, Arap dili ve edebiyatı âlimi.

16 Haziran 1894'te Kahire'de doğdu. Dönemin kültür hayatının önemli şahsiyetlerinden Türk asıllı Ahmed Teymur Paşa'nın oğludur. Babasının teşvikiyle daha küçük yaşta iken klasik eserleri okumaya başladı; hikâye ve piyes yazarı olan ağabeyi Muhammed Teymur ile halası şair Aîşe İsmet Teymur da onun edebiyata yönelmesinde etkili oldu. Mahmud Teymur ilk öğrenimini el-Medresetü'n-Nâsiriyye'de, orta öğrenimini el-Medresetü'l-İlhâmiyye'de tamamladı. Lise yıllarında Mustafa Lutfi el-Menfelûtî'nin romantik üslûbun-

dan etkilendi. Şiire yöneldiği bu yıllarda Lübnanlı ve Suriyeli Arap göçmenlerin Amerika'da kurdukları el-Mehcer adlı edebiyat ekolü onun üzerinde derin izler bıraktı. Orta öğreniminden sonra girdiği Yüksek Ziraat Okulu'nu yakalandığı tifo hastalığı yüzünden terketmek zorunda kaldı. Bu sırada Avrupa'dan dönen ağabeyinin tesiriyle Batı edebiyatına yöneldi. Guy de Maupassant'ın ve Anton Çehov'un hikâyelerini okudu, özellikle Maupassant'dan etkilendi. Bir süre Kahire'de Adalet Bakanlığı'nda, ardından Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştı. Daha sonra kendini tamamen yazarığa vererek gerçekçilik akımının etkisi altında konusunu Mısır'ın mahallî özelliklerinden alan hikâyeler yazmaya başladı.

Mahmut Teymur, hikâyecinin görevinin hayatı bütün çıplaklığı ve gerçek yüzüyle yansıtmak olduğu görüşünden hareketle ilk üç hikâye kitabı olan *eş-Şeyh Cum'a ve kısaş uhrâ* (Kahire 1925), *Ammû Mitvellî* (Kahire 1925) ve *eş-Şeyh Seyyid el-'Abî'î*'te (Kahire 1926) Mısır'ın mahallî gerçeklerini dile getirdi. *eş-Şebâb, es-Sufûr, et-Temsîl, el-Fecr, el-Fuşûl, er-Râvî, eş-Şekâfe, el-Muşavvir, el-Cumhûrî'l-Mısrî* gibi edebî dergi ve gazetelerde yayımladığı hikâyelerini daha sonra kitap haline getirdi. 1930'ların başında Avrupa'ya gitti. Orada geçirdiği iki yıl içinde modern Avrupa edebiyatını tanıma fırsatını elde etti. Edebiyatta mahallî unsurların her şey demek olmadığını ve edebiyatta insanlığa hitap eden evrensel özelliklerin de bulunması gerektiğini öğrendi. Daha sonra yazdığı hikâyelerde insanlığın ortak sorunlarına ve psikolojik tahlillere yöneldi. Hikâyelerinde önceleri diyaloglarda halk diline yer veren ve bunu izlediği gerçekçi ekolün bir gereği sayan yazar, 1939'dan itibaren halk dilini kullanmayı tamamen bırakarak edebî dili savunmaya başladı.

1947'de I. Fuâd Arap Dil Akademisi hikâye ödülünü kazanan Mahmud Teymur 1949'da Kahire Arap Dil Akademisi'ne üye seçildi. Akademinin Arap edebiyatı, Arap yazısının kolaylaştırılması, biyoloji ve ziraat komisyonlarında çalışmalar yaptı. Bu alanlarda çok sayıda makale yazdı. 1950'de *Küllü 'âm ve entüm bi-hayr ve İh-sân Li'llâh* adlı eserleriyle I. Fuâd edebiyat ödülünü aldı. Fransızca'ya tercüme edilen *'Azrâ'îlû'l-karye ve kısaş uhrâ* adlı hikâye kitabına Paris'teki Fransa-Mısır Derneği tarafından Vâsıf Gâli Paşa ödülü verildi. 1962'de Mısır hükümetinin I. Derece İmtiyaz nişanına, ertesi yıl da

edebiyat dalında devlet takdir ödülüne lâyık görüldü. Mahmud Teymur tedavi için gittiği İsviçre'nin Lozan şehrinde 25 Ağustos 1973'te vefat etti.

Eserleri. Mahmud Teymur başta kısa hikâye olmak üzere piyes, tiyatro, roman, hâtıra dalında, ayrıca Arap dili ve edebiyatıyla ilgili inceleme ve telif türü çok sayıda eser kaleme almış, hikâye ve romanlarının bazıları Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, İbrânce, Kafkasça, Rusça, Çince, İspanyolca, Endonezyaca ve Türkçe gibi dillere tercüme edilmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: **Hikâye kitapları.** *Yuhfâz bi'l-bûşta* (Kahire 1920), *eI-Aflâl* (1934), *Mektûb 'ale'l-cebîn* (1941), *Şebâb ve gâniyât* (1951), *Žamîrû'l-hay* (1953), *Dünyâ Cedîde* (1958), *İntişârû'l-hayât* (1964). **Romanları.** *Nidâ'ü'l-mechûl* (1939), *Kleopatra fi hâni'l-Halîlî* (1939), *Selvâ fi meheb-bi'r-rîh* (1944), *İle'l-likâ' eyyühe'l-ħub* (1959), *eI-Meşâbihu'z-zurķ* (1960), *Ma' bûd min tîn* (1969). **Tiyatro eserleri.** *Şelâş Mesrahiyyât* (1936), *'Arûsü'n-Nîl* (1951), *Ķanâbil* (1943), *Ķavvâ' eI-hâlîde* (1945), *eI-Maħbe' raķm 13* (1949), *İbn Celâ* (1951), *eI-Müzeyyifûn* (1951), *Eştar min İblîs* (1953), *Ķariķu'l-Endelûs* (1973). **Hâtıra kitapları.** *Mațar ve du-ħân* (1944), *Şifâ'ü'r-rûħ* (1951), *en-Nebî eI-insân* (1959). **Arap dili ve edebiyatına dair eserleri.** *Fennü'l-ķaşaş* (1948), *Dirâsât fi'l-ķuşşa ve'l-mesraħ* (1954), *Müşkilâtü'l-luĶatî'l-'Arabîyye* (1956), *Mezhebü'l-'edebe'l-hâdif* (1959), *Mu'cemü'l-ħađâre* (1961).

Mahmud Teymur'un hayatı, eserleri, görüşleri, sanat ve edebiyat anlayışı hakkında Mahmûd İbnü's-Şerîf, Fethî el-Ebyârî, Bayâr Habbâz, Enver el-Cündî, Hamdî Hüseyin, Neziħ el-Hakîm ve R. Wielandt müstakil eserler yazmış, ayrıca I. Peters ve Bedrettin Aytaç birer doktora tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Neziħ el-Hakîm, *Maħmûd Teymûr*, Kahire 1946; Enver el-Cündî, *Ķuşşatü Maħmûd Teymûr*, Kahire 1951; Mahmûd Hâmid Şevket, *eI-Fennü'l-ķaşaş fi'l-'edebe'l-Mısrîyyi'l-ħadîs*, Kahire 1956; Mahmûd İbnü's-Şerîf, *Edebü Maħmûd Teymûr*, Kahire 1960; Hamdî Hüseyin, *eş-Şaħşîyyetü'r-rivâ'iyye 'inde Maħmûd Teymûr*, Kahire 1974; I. Peters, *Maħmûd Taymûr and the Modern Egyptian Short Story* (doktora tezi, 1974), Colombia University; Fethî el-Ebyârî, *Fennü'l-ķuşşa 'inde Maħmûd Teymûr*, Kahire 1974; a.m.f., *'Âlemü Teymûr el-ķaşaş*, Kahire 1976; Ahmed Heykel, *eI-Edebü'l-ķaşaş ve'l-mesraħ fi Mısr*, Kahire 1983, s. 55-63, 123-138, 191-200; Mahmûd Hüseyin el-Mürsi, *eI-İtticâhâtü'l-vâķi'iyye fi'l-ķuşşati'l-Mısrîyyeti'l-ķaşîre*, Kahire 1983, s. 212-220, 235-242, 315-329; R. Wielandt, *Das erzählerische Frühwerk Maħmûd Taymûrs*, Beirut 1983; Salâh Rızk, *eI-Ķuşşatü'l-ķaşîre*, Kahire 1984; M. Mehdî Allâm, *eI-Mecma'ıyyûn fi ħamsîne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 333-337; P. Cachia, *An Overview of Modern Arabic Literature*, Edinburgh 1990, s. 13-14, ayrıca bk. tür.yer.; Bedrettin Aytaç, *Maħmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları* (doktora tezi, 1992), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Beyyâr Habbâz, *Maħmûd Teymûr ve 'âlemü'r-rivâie fi Mısr*, Beyrut 1994, tür.yer.; Fr. Cabrielli, "L'opera letteraria di Mahmud Taimur", *OM*, XXXII (1952), s. 144-152.



BEDRETTİN AYTAÇ

MAHMÛL (المحمول)

Bir önermenin konusunda bulunduğu veya bulunmadığına hükmedilen nitelik yahut anlam için kullanılan mantık terimi.

Sözlükte "yüklenen, bir şeye nisbet edilen" anlamına gelen mahmûl, mantık terimi olarak mevzu ile (konu, özne) birlikte önermenin iki kurucu ögesinden birisi olup "yüklemli önermede kendisiyle hükmedilen" (Tehânevî, I, 356), "bir şeyde var veya yok olduğuna hükmedilen durum" (İbn Sînâ, s. 21), "bir önermenin konusunda, bir hükümün öznesinde varlığı veya yokluğu belirtilen hal yahut nitelik" mânasında kullanılır. Mantıkta kendisiyle hükmedilen terime (mahkûmün bih) mahmûl, hükme konu olanı ifade eden terime (mahkûmünaleyh) "mevzû", mahmûlû mevzua yüklemle veya mahmûlün içerdiği anlamın mevzuda bulunup bulunmadığını gösterme işleminde "hamlî", mevzu ile mahmûl arasındaki olumlu yahut olumsuz bağıntıya "râbita" denir. Haml hakkında az çok farklı tanımlar bulunmakla birlikte bütün bunlarda onun hükme konu olan bir şey hakkında onaylayıcı (ispat) veya inkâr (nefy) edici bir önerme işlemi olduğu görülür. Meselâ, "Hava

açıktır" veya, "Hava açık değildir" önermelerinde "hava" mevzu, "açık" mahmûl, "tır / değildir" râbita, açıklık vasfının hava ile ilişkilendirilmesi ise hamldir. Türkçe'de mahmûle "yüklem", mevzua "konu", râbitaya da "bağ" denilmektedir. Bir râbita kullanılarak mevzu ve mahmûlün birbiriyle ilişkilendirilmesi, yani mahmûlün mevzua hamledilmesiyle "hamlî kazıyyeler (yüklemli önermeler) ortaya çıkar. İslâm mantıkçıları yüklemli önermeleri şartlı önermelerin mukabili olarak kabul ederler; öte yandan önermede mevzu ve mahmûlû teşkil eden terimlerin veya râbitanın müsbet yahut menfi oluşuna göre yüklemli önermeleri muhassala, basîte, ma'dûle gibi kısımlara ayırırlar (ayrıca bk. ÖNERME).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 356; İbn Sînâ, *en-Necât* (nşr. M. Takî Dânişpejûh), Tahran 1364 hş./1985, s. 21; Cemil Salîbâ, *eI-Mu'cemü'l-felsefi*, Beyrut 1982, II, 357-358; Necatî Öner, *Klasik Mantık*, Ankara 1986, s. 45-48, 55-56.



HASAN KÂTIPOĞLU

MAHMUT BEDRETTİN YAZIR

(bk. YAZIR, Mahmud Bedrettin).

MÂHPEYKER VÂLİDE SULTAN

(bk. KÖSEM SULTAN).

MAHREÇ (المخرج)

Ses yolunda harflerin çıktığı yerleri ifade eden kiraat ve lugat terimi
(bk. HARF).

MAHREÇ (مخرج)

Osmanlı ilmiye ve eğitim teşkilâtında değişik anlamlarda kullanılan bir terim.

Sözlükte "çıkış yeri, çıkan yer" mânasına gelen mahrec kelimesi Osmanlılar'da daha çok "mahrec mevleviyeti, mahrec-i aklâm, mahrec-i mekâtib-i askeriyeye" gibi terkipler içinde kullanılır. Mahrec mevleviyeti, ilmiye mesleğinde belirli seviyeye ulaşmış çeşitli şehirlerin kadılarının ve bazı müderrislerin derecelerini gösteren bir tabirdir (bk. MEVLEVİYET). XIX. yüzyılda bazı mesleklerle öğrenci yetişti- ren orta öğretim seviyesindeki okullar için



Mahmud
Teymur